

Rīgā, 2023. gada 22. martā

No.2-2/19E

Tieslietu ministrijai

Brīvības bulvāris 36, Rīga, LV-1536

Ieva.Linde@tm.gov.lv**Biedrība "Centrs MARTA"**

Matīsa iela 49A – 11,

Rīga, LV-1009

centrs@marta.lv

Par nacionālās pozīcijas Nr. 1 projektu par priekšlikumu Eiropas Parlamenta un Padomes direktīvai, ar ko groza Direktīvu 2011/36/ES par cilvēku tirdzniecības novēršanu un apkarošanu un cietušo aizsardzību

Biedrība "Centrs MARTA" (turpmāk – Centrs MARTA) ir nevalstiska organizācija, kuras mērķis ir veidot dzimumu līdztiesībā balstītu pilsonisko sabiedrību, aizstāvēt sieviešu, jauniešu un bērnu tiesības. Centra MARTA darbības virzieni ir vardarbības mazināšana pret sievietēm un bērniem, cilvēku tirdzniecības mazināšana, interešu aizstāvība, preventīvais darbs ar jauniešiem un vīriešu iesaiste dzimumu līdztiesības veicināšanai un vardarbības mazināšanai.

Centrs MARTA konceptuāli atbalsta lielāko daļu no rosinātajiem Direktīvas grozījumiem, kā arī no nacionālajā pozīcijas projektā ietvertā, taču mums ir piebilde par Direktīvas 11. panta 4. punktu par cietušo nosūtīšanu, kā arī saskatām ievērojamas problēmas Direktīvas 18. panta 4. punkta formulējumā, konkrēti attiecībā uz "apzinātības" faktoru seksuālās ekspluatācijas gadījumos.

Piebilde par Direktīvas 11. panta 4. punkts

Centrs MARTA atbalsta Direktīvas 11. panta 4. punkta grozījumus. Šobrīd Latvijā pašvaldību un valsts līmenī **nav pieņemts nacionālās novirzīšanas mehānisms**, lai atpazītu un novirzītu potenciālos cilvēku tirdzniecības upurus Valsts policijai kriminālprocesa uzsākšanai un pakalpojuma sniedzējiem, lai personas saņemtu rehabilitācijas pakalpojumu. Lai arī likumdošana paredz, ka ziņošana par potenciālajiem cilvēku tirdzniecības upuriem ir obligāta, reālā situācija rāda, ka ziņošana par upuriem no institūciju puses atkarīga no darbinieku spējas vai bieži vien nespējas atpazīt cilvēku tirdzniecības upurus, kā arī no institūciju vēlmes iesaistīties konkrēto situāciju risināšanā. Pastāvošās

kārtības uzlabošanai būtu nepieciešams uzlikt **par pienākumu ziņot sociālajiem dienestiem, policijai, bāriņtiesām, robežsardzei, slimnīcām un citām ārstniecības iestādēm un personām, krīzes centriem, vēstniecībām, NVO, privātiem uzņēmējiem u.c.** par visu, kas saistīti ar upuru novirzīšanu atbalstam un ziņošanu par noziegumu. Institūciju darbinieku zināšanu trūkums un nespēja identificēt potenciālos cilvēku tirdzniecības upurus pakļauj upurus turpmākai vardarbībai.

Problēmātika Direktīvas 18. panta 4. punktā

Seksa pircēji pēc būtības personas izmanto *apzināti* – viņi *apzināti* uzmeklē personu, *apzināti* nosaka ekspluatācijas (ko sauc par pakalpojumu) saturu, *apzināti* vienojas par ekspluatācijas cenu un, kā liecina pētījumi, neņem vērā seksuāli izmantotās personas reālos apstākļus. Līdz ar to 18. panta 4. punkta pieņēmums, ka ir jānošķir seksuālā izmantošana, un tā jāsoda tikai tad, kad seksa pircējs “zina” par izmantotās personas statusu, kļūst nenožīmīgs, jo **pēc definīcijas seksa pirkšana ir mērķtiecīgs vardarbības akts un ekspluatācijas veids**. Seksa pircēju pieprasījums vairo prostitūcijas industrijas pieaugumu, līdz ar to palielinās pieprasījums pēc cilvēktirdzniecības, un tas vairo arī bērnu prostituēšanu un citus dzimumnoziegumus pret bērniem.

Ir būtiski uzsvērt, ka 2021. gadā Latvijā **vairāk, nekā puse no noziedzīgajiem nodarījumiem pret bērnu bija dzimumnoziegumi** (izvarošanas, vardarbīga dzimumtieksmes apmierināšana, pavešana netiklībā)¹ (*salīdzinājumam, 2020. gadā dzimumnoziegumi sastādīja katru trešo gadījumu*). Tas vēl vairāk pastiprina nepieciešamību sodīt seksa pircējus visos šādos gadījumos, neizšķirot “apzinātu” vai “neapzinātu” cietušā statusu. Visbiežāk no iepriekš minētajiem noziedzīgiem nodarījumiem cieš meitenes, zēni retāk. Citu valstu pētījumi norāda, ka trīs no četriem bērniem ir izmantojuši cilvēki, kurus bērni pazina², kā arī līdz pat 80% šādu noziegumu ir iepriekš plānoti³. Sabiedrības iecietība pret vardarbību ir daļa no sistēmas, kurā tiek atbalstīta citu personu prostituēšana, un norāda uz sabiedrības līdzdalību prostitūcijas veicināšanā.

Būtiski saprast, ka tieši **seksa pircēju pieprasījums** ir galvenais sieviešu un bērnu izmantošanas un iesaistīšanas prostitūcijā virzītājs. Svarīgi ir vienoties par to, ka nepieciešama tūlītēja un aktīva rīcība ne tikai darbā ar sekām un palīdzības nodrošināšanā cilvēkiem, kas jau cietuši no seksuālās ekspluatācijas, bet arī seksa pirkšanas pieprasījuma mazināšanā. Lai to varētu izdarīt ir jāapzinās, ka:

- Prostituētās personas izmantošana ir apzināta vardarbība;
- Seksa pircējus *neinteresē* izmantojamās personas statuss, situācija un ievainojamība, kā arī pircējiem ir pilnīgi vienalga, kā šīs personas nonākušas prostitūcijā. Tādā veidā, pircēji ir apzināti vardarbīgi;
- Ārkārtējā bēgļu ievainojamības situācija, īpaši sieviešu un bērnu, tiek un tiks izmantota viņu iesaistīšanai prostitūcijā;
- Politiski ir skaidri jānedefinē, ka tikai tad, kad nebūs pieprasījuma pēc prostitūcijā iesaistītajām personām, mazināsies arī cilvēku tirdzniecības gadījumu skaits.

¹https://centrsdardedze.lv/wp-content/uploads/2022/03/2021_12_men_parskats.docx

² <https://www.ojp.gov/pdffiles1/nij/194972.pdf>

³ <https://www.inspq.qc.ca/en/sexual-assault/understanding/perpetrators#tab1-1>

Arī ANO 1949.gada 2.decembra Konvencija par cilvēku tirdzniecību un prostitūcijas izmantošanas no trešo personu puses novēršanu skaidri nosaka, ka **prostitūcija nav savienojama ar personas godu un cieņu**, ko arī saskaņā ar Satversmes 95.pantu valstij ir pienākums aizsargāt. Kā arī šīs Konvencijas 6.pantā ir skaidri noteikts, ka „*Ikviens šīs Konvencijas Puse piekrīt veikt nepieciešamos pasākumus, lai atceltu vai anulētu jebkuru spēkā esošu likumu, noteikumus vai administratīvu aktu, pamatojoties uz kuriem personas, kas ir iesaistītas vai arī tiek turētas aizdomās par iesaistīšanos prostitūcijā, ir speciālās reģistrācijas subjekts vai arī viņām ir speciāls dokuments, vai uz viņām attiecas speciālas izņēmuma prasības, kas ir saistītas ar uzraudzību vai reģistrāciju.*” Arī ANO Ģenerālās Asamblejas 1979. gada 18. decembra Konvencijas par jebkuras sieviešu diskriminācijas izskaušanu 6.pants paredz, ka „*Dalībvalstis veic visus attiecīgos pasākumus, arī likumdošanas pasākumus, lai izskaustu visu veidu tirdzniecību ar sievietēm un sieviešu prostitūcijas izmantošanu*”.

Situācijas saasināšanās Ukrainas kara kontekstā

Apstākļi, kuros atrodas Ukrainas bēgļi, daudzus nostāda daudz ievainojamākā situācijā: valsts, kuru cilvēks nepazīst, iztikas jautājumi, minimālā sadzīves komforta nodrošināšana, plašs atbalsta un brīvprātīgo palīdzības piedāvājums, paļaušanās uz cilvēku palīdzību. ANO Bēgļu Aģentūras statistika liecina, ka bēgļu skaits ir sasniedzis jau 8 miljonus, un tās pārsvarā ir sievietes un bērni⁴. Šajā situācijā bēgļu ievainojamību izmantos arī cilvēku tirdzniecības organizētāji gan darba ekspluatācijai, gan, īpaši sievietes un jauniņietes, seksuālai ekspluatācijai.

Mūsu kolēģi Polijā jau ziņo, ka pazūd sievietes un meitenes. Bērnu tiesību aizsardzības organizācijas ziņo par pieaugušajiem, kuri izmanto haosu un, uzdodoties par brīvprātīgajiem, izved bērnus un jauniešus uz Eiropas Savienības valstīm. Šīs organizācijas turpina noskaidrot šādu bērnu likteņus.

Mēs nevaram ignorēt 2021. gada ES datus⁵ par cilvēku tirdzniecību tās ietvarā:

- 56% cilvēku tirdzniecības reģistrēto gadījumu ir ar mērķi nodot personas seksuālai ekspluatācijai, kamēr darba ekspluatācijai - 29%;
- 69% cietušo ir sievietes un meitenes;

Par šo jautājumu ar vēstuli Eiropas Parlamentā 2023. gada 27. februārī ir vērsušās arī 38 Ukrainas sieviešu tiesību aizstāvības organizācijas (vēstule pievienota pielikumā) ar lūgumu ES kopumā apliecināt, ka prostitūcija ir vardarbība, ka tās upuri ir pelnījuši atbalstu un ka tie, kas nodarbojas ar seksa pirkšanu vai gūst peļņu no prostitūcijas izmantošanas, ir jāsauc pie atbildības saskaņā ar likumu. Šajā vēstulē organizācijas norāda arī to, ka 70% no prostituētajām personām Eiropas Savienībā ir migranti.

Centrs MARTA uzskata, ka Direktīvas 18. panta 4. punkta formulējums, kas visas cilvēktirdzniecības formas skata regulēt vienādi, to padara **neskaidru un praksē grūtāk ieviešamu**. MARTA rosina Direktīvas attiecīgo pantu grozīt tā, lai tas **skaidri izdala seksuālo ekspluatāciju un mērķtiecīgi**

⁴ <https://www.unrefugees.org/emergencies/ukraine/>

⁵ https://home-affairs.ec.europa.eu/news/trafficking-victims-europe-rise-10-and-share-eu-nationals-among-victims-increased-59-2023-02-09_en

vēršas pret seksa pircējiem, kas pēc būtības izmanto otra cilvēka ievainojamību, lai apmierinātu savas vajadzības. Regulējumam par seksa pircēju sodīšanu, un tādējādi seksuālās ekspluatācijas un cilvēktirdzniecības mazināšanu, ir jābūt **skaidri definētam gan nacionālajā, gan Eiropas Savienības līmenī**.

Centrs MARTA labprāt tiktos ar ministrijas pārstāvjiem, lai konsultētu par cilvēktirdzniecības izskaušanas jautājumiem. Jautājumu gadījumā aicinām sazināties ar Centra “MARTA” politikas koordinatori Beatu Joniti, rakstot uz e-pastu beata@marta.lv.

Ar cieņu,

Centra “MARTA” vadītāja

Iluta Lāce

Dokuments parakstīts ar drošu elektronisko parakstu un satur laika zīmogu